

İntihar Bilişleri Ölçeğinin Psikometrik Özelliklerinin Değerlendirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Melike GUZEY YİĞİT¹, İbrahim YİĞİT²

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, intihara ilişkin bilişleri ölçmek için geliştirilen İntihar Bilişleri Ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını gerçekleştirmektir. Araştırmanın örneklemini, yaşları 18-28 arasında değişen 293 üniversite öğrencisi (136 erkek ve 157 kadın) oluşturmaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda, katılımcılardan İntihar Bilişleri Ölçeğini, Beck Umutsuzluk Ölçeğini, Beck Depresyon Ölçeğini ve İntihar Olasılığı Ölçeğini doldurmaları istenmiştir. Ölçeğin, alanyazında yer alan iki faktörlü ve üç faktörlü yapısı, doğrulayıcı faktör analizi yoluyla test edilmiştir. Analiz sonuçları, ölçeğin hem iki faktörlü (sevilemezlik ve çözülemezlik) hem de üç faktörlü yapısının (sevilemezlik, çözülemezlik ve dayanamazlık) geçerli ve güvenilir sonuçlar ortaya koyduğunu göstermekle birlikte, üç faktörlü yapının veriye daha iyi uyum gösterdiği gözlenmiştir. Bu doğrultuda, ölçeğin üç alt boyuttan oluşan yapısının daha tercih edilebilir olduğu söylenebilir. Umutsuzluk, çaresizlik, yetersizlik ve başa çıkmada yetersizlik gibi bilişsel faktörlerin, intiharın en önemli yordayıcıları arasında olduğu ileri sürülmektedir. İntihara ilişkin bu bilişsel faktörleri ya da bilişleri ölçmeyi hedefleyen intihar bilişleri ölçeğinin Türkçeye uyarlanması, ilgili alana değerlendirme ve önleyici müdahaleler yapma açısından önemli katkılar sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler: intihar, intihar bilişleri ölçeği, umutsuzluk, geçerlik, güvenilirlik

¹ Araş. Gör., Ankara Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, guzey(at)ankara.edu.tr

² Araş. Gör. Ankara Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, psk.yigit(at)gmail.com

Investigation of Psychometric Properties of Suicide Cognitions Scale: Validity and Reliability Study

ABSTRACT

The aim of the present study is to conduct the validity and reliability study of Suicide Cognitions Scale which is developed to measure cognitions with regard to suicide. The sample of the study consisted of 293 university students (136 males and 157 females) aged between 18 and 28 years. In line with the study purposes, participants were asked to complete Suicide Cognitions Scale, Beck Hopelessness Scale, Beck Depression Inventory and Suicide Probability Scale. Two-factor and three-factor structure of the scale was tested through confirmatory factor analyses. Results showed that both two-factor structure and three-factor structure of the scale yielded good validity and reliability results. Further, three-factor structure of the scale fit the data better compared to two-factor structure. In this regard, it can be said that three-factor structure may be used more preferably than two-factor structure. Cognitive factors such as hopelessness, helplessness, incompetence and inability to overcome are proposed to be amongst most substantial predictors of suicide. Turkish adaptation of Suicide Cognitions Scale which measure these cognitive factors or cognitions of suicide would contribute to the related literature in terms of assessment and preventive interventions.

Keywords: suicide, suicide cognitions scale, hopelessness, validity, reliability

Guzey Yiğit, M. ve Yiğit, İ. (2017). İntihar bilişleri ölçeğinin psikometrik özelliklerinin değerlendirilmesi: Geçerlik güvenirlik çalışması. *Nesne*, 5(11), 362-382.

İntihar davranışı, kişinin isteyerek ve üzerinde düşünüp tasarlayarak kendini öldürme eylemi içine girmesi olarak tanımlanmaktadır (World Health Organization-WHO, 2017a). Son yıllarda, intihar girişimi ya da ölümle sonuçlanan intihar oranlarında tüm yaş gruplarında bir artış gözlenmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre, 2015 yılı içerisinde dünya çapında yaklaşık 788000 kişi yaşamına son vermiştir (WHO, 2017b). Amerika Birleşik Devletleri Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi'nin (Centers of Disease Control and Prevention CDC) verilerine göre ise, intihar tüm yaş grupları içinde ölüme sebebiyet veren etmenler arasında 10. sırada; 15-29 yaş arası genç bireylerde ise 2. sırada yer almaktadır (CDC, 2017). Ölümle sonuçlanmayan intihar girişimleri ve intihar düşünceleri göz önüne alındığında ise bu oranın çok daha fazla olduğu düşünülmektedir. Benzer şekilde, CDC'nin (2017) verilerine göre, 9,3 milyon Amerikan vatandaşı yetişkin, 2013 yılı içerisinde intihar düşünceleri olduğunu belirtmiştir. Buna ek olarak, son 45 yılda intihar oranlarının % 60 oranında artış gösterdiği bildirilmiştir (Comtois ve Linehan, 2006). Ülkemizde ise, Türkiye İstatistik Kurumu'ndan alınan veriler, 2014 yılında kayda geçen intihar oranlarının, 2015 yılında yüzde 1,3 artış gösterdiğini ortaya koymaktadır (TÜİK, 2017). Bütün bu istatistiksel veriler göz önünde bulundurulduğunda, intihar davranışı, bireyleri ve toplumları sosyal, sosyolojik ve psikolojik açıdan etkileyen evrensel bir sorun olarak karşımıza çıkmakta ve gözlenen artış hem toplum hem de ruh sağlığı çalışanları açısından büyük endişe yaratmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, intihar girişiminin ya da davranışının önlenmesi ve önleyici/koruyucu faktörlerin belirlenip bu noktada müdahale alanlarının oluşturulması oldukça önemli görünmektedir.

İntihar düşüncelerinin oluşma süreçlerini ve bu süreci etkileyen etmenleri kuramsal bir çerçevede bütünleştirme çabası ile ortaya koyulan pek çok kuram mevcuttur. Bu kuramların pek çoğunun merkezinde bilişsel süreçler ve umutsuzluğa yönelik yatkınlıklara ilişkin kavramsallaştırmalar yer almaktadır. Bu kuramlardan ilki Beck (1996) tarafından ortaya koyulan bilişsel kuramdır. Kuramda, psikolojik bozukluklara ilişkin etkili tedavi yöntemleri oluşturmayı hedefleyen bir model sunulmakta ve bütün psikolojik bozuklukların merkezinde bilişlerin yer aldığı öne sürülmektedir. Buna göre, intiharın ilk kavramsallaştırmalarında en basit şekliyle umutsuzluğun, depresyon ile intihar eğilimi arasındaki ilişkiyi açıklamadaki rolüne değinilmektedir (Minkoff, Bergman ve Beck, 1973). Beck (1996), ilerleyen yıllarda intiharın açıklanmasında şemalar ve modlar üzerinden temel bir kavramsallaştırmaya yer vermiştir. Şemalar, bireylerin olaylar ve durumlar karşısında tutarlı bir biçimde anlam oluşturduğu bilişsel yapılar olarak tanımlanmaktadır. Beck'e göre (1996) şemalar yaşamın çok erken dönemlerinde gelişmesine karşın, tetikleyici bir olay gerçekleşmediği takdirde etkin hale gelmeyen örüntülerdir. Modlar ise, kendine özgü şemalardan oluşan ve kişiliğin temel

sistemlerini oluşturan bilişsel altyapılardır. Bu modlar bir tetikleyici karşısında, birbirleriyle eş zamanlı bir biçimde yanıt veren bilişsel, davranışsal, duygusal ve güdüsel bileşenlerden oluşmaktadırlar. Kurama göre, kişilerin yaşamın erken dönemlerinden gelen intihara yönelik bilişsel bir yatkınlıkları olabilir; ancak bu yatkınlıkları yaşam olayları tarafından tetiklenebilir ve artabilir. Her ne kadar Beck, mod kavramı ile intihar davranışına değinmiş olsa da (Beck, 1996), ilerleyen yıllara kadar intihar davranışını intihar yönelimli mod ve şemalar üzerinden geniş bir açıdan ele almamıştır.

Sonraki yıllarda, Beck'in bilişsel kuramından yola çıkarak farklı modeller ileri sürülmüştür. Wenzel, Brown ve Beck (2009)'in modelinde, Beck'in şema kavramsallaştırması genişletilerek intihar davranışı açıklanmaya çalışılmıştır. Buna göre, intihar eğilimi söz konusu olduğunda sürekli umutsuzluk ve dayanamazlık şemaları önemli rol oynamaktadır. Tetikleyici bir unsur ortaya çıktığında, bu şemalar durumluk umutsuzluğun ortaya çıkışını hızlandırmakta ve durumluk olarak ortaya çıkan umutsuzluk ise akut bir intihar eğiliminin temelini oluşturmaktadır. Benzer şekilde, Abramson ve arkadaşlarının (2000) önerdikleri intihara yönelik umutsuzluk kuramına göre, olumsuz bir bilişsel tarza yatkınlığı olan bireyler, olumsuz olaylar karşısında umutsuzluk yaşamaya başlamakta ve bunun sonucunda da intihar eğilimleri ortaya çıkmaktadır.

Beck'in ileri sürdüğü intihar yönelimli mod üzerine yaptığı açıklamaları geliştiren Rudd (2006), acıyı yatkınlık kuramını ortaya koymuştur. Rudd'un (2006) kuramının temelinde, bazı bireylerin intihar davranışlarına daha yatkın olduğu görüşü yer almaktadır. Bu yatkınlığı belirleyen şey ise temelde intihar inanç sistemi adı verilen intihar yönelimli modun bilişsel parçasıdır. Rudd'a (2006) göre, intihar yönelimli mod etkin hale geldiğinde, kendini intihar bilişleri, olumsuz duygulanım, fizyolojik uyarılma ve intihar davranışı içine girmeye yönelik bir güdü ile göstermektedir. Rudd ve arkadaşlarına (2001) göre, intihar eğiliminin temel bileşeni bilişlerdir. Tetikleyici bir olay karşısında, intihar yönelimli modun ilk olarak aktif hale gelen bileşeninin bilişler olduğu ileri sürülmektedir.

Rudd ve arkadaşlarına göre (2001) bireyin geçmişten gelen, kendine, çevresine, dünyaya ve geleceğe yönelik işlevsel olmayan inançları veya bilişsel şemaları intihar bilişleri ile bir araya gelerek bir örüntü oluştururlar. Bu bilişsel örüntüye “intihar inanç sistemi” adı verilmektedir. İntihar inanç sistemi, bireylerin intihara yatkınlıklarını belirleyen sistemdir. Rudd (2006), intiharla ilgili bilişsel inançlar sisteminin “sevilemezlik”, “çaresizlik ve sıkıntı”, “toleransının düşük olması” ve “algılanan yük” olmak üzere dört temel inançtan oluştuğunu bildirmiştir. Bu temel inançların, Beck'in bilişsel modeli ile tutarlı olarak, umutsuzluk/çaresizlik,

yetersizlik ve başa çıkmada yetersizlik gibi bilişsel faktörleri içerdiği bildirilmektedir (Rudd, 2000). Rudd ve arkadaşlarına (2010) göre, umutsuzlukla nitelendirilen bu intihar bilişleri intihar düşüncelerinden farklıdır. İntihar düşüncelerinde, intihara yönelik planlar yapma gibi düşünceler varken, intihar bilişleri hem kronik hem de akut olmak üzere daha genel bir intihar yönelimli durumu ifade etmektedir.

Akıcı yatkınlık kuramına göre, bireylerin intihar eğiliminde bulundukları dönemler zamanla sınırlıdır (Rudd, 2006). Bir başka deyişle, intihar inanç sisteminden kaynaklanan bireyin intihara yatkınlığı, zaman içerisinde iniş çıkışlar sergiler. İntihar girişimlerinin süresini belirleyen intihar yönelimli modun ne kadar süre etkin olduğudur. Kuramda, intihar davranışının çoğunlukla daha kalıcı ve uzun süreli kimlik temelli inançlarla ilişkili olduğu ileri sürülmektedir. Kişinin intihar inanç sistemi değişmediği sürece, depresif belirtilerinde azalma gözlenirse dahi intihar riski ortadan kalkmaz (Ellis ve Rufino, 2014).

Tüm bu kuramsal bilgiler, bireysel farklılıklara rağmen, intihar riskinin belirleyicisi olan ortak bilişsel şemaların ve inançların olduğuna işaret etmektedir. Buradan yola çıkılarak, Rudd ve arkadaşları (2010) tarafından İntihar Bilişleri Ölçeği (İBÖ) adıyla intihar bilişlerini belirlemeye yönelik bir ölçüm aracı geliştirilmiştir. İBÖ daha özelden, kişiyi intihar davranışına götüren umutsuzluk ve çaresizlik düşüncelerini ölçmektedir. Ölçeğin ilk hali 20 madde şeklinde oluşturulmuş ancak daha sonraki dönemde, Rudd ve arkadaşları (2010) tarafından yeniden gözden geçirme çalışması yapılarak madde sayısı 18'e düşürülmüştür. Ölçeğin, intihar inanç sistemi içindeki intihar şemaları ile ilgili olarak "sevilemezlik" (*unlovability*) ve "dayanamazlık" (*unbearability*) şeklinde iki alt boyutu vardır. Sevilemezlik alt boyutu bireyin değersiz, yetersiz ve özünde kusurlu olduğu algısını temsil ederken, dayanamazlık alt boyutu, bireyin strese karşı dayanma gücünden yoksun olduğu algısını temsil etmektedir.

Rudd ve arkadaşları (2010) tarafından hem psikiyatrik tanı almış gruplar hem de öğrenciler ile yürütülen açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri (DFA) yoluyla ölçeğin iki faktörlü yapısı doğrulanmıştır. Takip eden çalışmalarda, İBÖ'nün faktör yapısına ilişkin birbirinden farklı bulgular elde edilmiştir. Rudd ve arkadaşlarının (2010) çalışmasına benzer şekilde, ölçeğin iki faktörlü yapısını doğrulayan çeşitli çalışmalar mevcuttur (Bryan ve ark., 2014; Gupta ve Padney, 2015). Buna karşın, Gibbs (2010) ergenlerden oluşan bir örnekleme yürüttüğü çalışmasında, psikiyatrik yatışı olan ergenlerden elde edilen puanların sevilemezlik, dayanamazlık ve çözülemezlik (*unsolvability*) adı verilen üç faktörlü bir yapı gösterdiğini; tanısı bulunmayan normal örneklemden elde edilen puanların ise, iki faktörlü bir yapı

sergilediğini ancak madde dağılımlarının Rudd ve arkadaşlarının (2010) çalışması ile farklılıklar gösterdiğini ifade etmektedir. Ellis ve Rufino (2014) tarafından klinik örnekleme gerçekleştirilen bir başka çalışmada ise, ölçeğin hem iki faktörlü yapısının hem de üç faktörlü yapısının iyi sonuçlar verdiği ancak Gibbs'in (2010) klinik örnekleminde belirtilen faktör yapısına uygun şekilde ortaya çıkan üç faktörlü yapının daha iyi uyum gösterdiği ortaya koyulmuştur. Bu bilgilere ek olarak, Rudd ve arkadaşları (2010), hem psikiyatrik yatan hastalar, hem acile başvuran hastalar hem de üniversite öğrencileri ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında ölçeğin intihar inanç sistemini ölçmeye yönelik geçerli bir araç olduğunu göstermiştir. Ölçeğin intihar girişiminde bulunanlar ve bulunmayanları, psikiyatrik tedavi görmüş bireylerle görmemiş bireyleri ve intihar düşünceleri olanlarla intihar girişimi olanları birbirinden ayırmada başarılı olduğu bildirilmiştir (Rudd ve ark., 2010). Ayrıca aynı çalışmada ölçeğin iç tutarlılığının yüksek olduğu gösterilmiştir.

Bu çalışmada, İBÖ'nün psikometrik özelliklerinin (geçerlik ve güvenirlik) üniversite öğrencilerinin oluşturduğu bir örnekleme incelenmesi amaçlanmaktadır. İlgili alanyazında, ölçeğin iki ve üç faktörlü bir yapı ortaya koyduğu görülmektedir. Bu çalışma kapsamında, ölçeğin hem iki faktörlü hem de üç faktörlü yapısı DFA ile test edilecektir. Ayrıca, yapı geçerliği ve yordayıcı geçerliği açısından, İBÖ'den elde edilen puanların depresyon, umutsuzluk ve intihar olasılığı gibi ölçümlerle ilişkili olup olmadığı incelenecektir.

Yöntem

Örnekleme

Araştırmanın amacı çerçevesinde kullanılan ölçme araçları ile toplam 325 katılımcıdan veri toplanmış ancak değişkenler bağlamında, tek değişkenli aşırı uç değerlere ($|z| \geq 3.29$) (Tabachnick ve Fidell, 2012) sahip katılımcılar veri setinden çıkarılmış ve analizler toplam 293 katılımcı üzerinden yürütülmüştür. Araştırmanın örneklemini, 18-28 yaş arası ($Ort. = 21.36$; $SS = 2.22$) kolay erişilebilir örnekleme yoluyla yüz yüze ulaşılmış üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Katılımcıların 136'sı (%46.4) erkek, 157'si (%53.6) kadındır. Katılımcılar anne eğitimlerinde göre incelendiğinde, 12'sinin (%4.1) okur yazar olmadığı, 14'ünün (%4.8) okur yazar olduğu, 142'sinin (%48.5) ilköğretim mezunu olduğu, 84'ünün (%28.7) lise mezunu olduğu ve 40'ının (%13.6) ise üniversite mezunu olduğu görülmüştür.

Veri Toplama Araçları

İntihar Bilisleri Ölçeği (İBÖ): Rudd ve arkadaşları (2010) tarafından intiharla ilişkili umutsuzluğu ve intihar inanç sistemini ölçmek amacıyla geliştirilen ve kendini değerlendirme ölçeği olan İBÖ'nün orijinal formu, 5'li Likert tipi ölçek üzerinde puanlanan 18 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınan toplam puan 18-90 arasında değişmekte ve yüksek puanlar intihara ilişkin umutsuzluğun artışına işaret etmektedir.

Ölçek ilk olarak 20 madde olarak geliştirilmiştir. Ancak, Rudd ve arkadaşları (2010) ölçeğin geçerliliğine ilişkin gerçekleştirdikleri bir çalışmada, madde toplam korelasyon katsayılarının düşük olması sebebiyle, 2 maddeyi ölçekten çıkarmışlardır. Bu çalışmanın bulgularına göre, ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları .91 ile .97 arasında değişmektedir. Ayrıca, ölçeğin beş gün içinde alınan test-tekrar test güvenirlik katsayısı yatan hasta örnekleminde .54, üniversite örnekleminde ise .84 olarak saptanmıştır (Rudd ve ark., 2010).

Ölçeğin maddelerinin, intihar inanç sistemi içindeki intihar şemaları ile ilgili olarak “sevilemezlik” ve “dayanamazlık” şeklinde iki alt boyutu içerdiği aktarılmaktadır. Rudd ve arkadaşları (2010) tarafından hem psikiyatrik tanı almış gruplar hem de öğrenciler ile yürütülen açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri ile ölçeğin iki faktörlü yapısı doğrulanmıştır. Ancak, ölçeğin “sevilemezlik” (unlovability) , “dayanamazlık” (unbearability) ve “çözülemezlik” (unsolvability) şeklinde üç faktörlü bir yapı sergilediğini gösteren çalışmalar da mevcuttur (Ellis ve Rufino, 2014; Gibbs, 2010).

İBÖ'nün Türkçeye Çevrilmesi: Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışması kapsamında öncelikle, ölçeğin birinci yazarı ile mail yoluyla iletişime geçilerek, uyarlama çalışması için izin istenmiştir. Sonrasında, 18 madde İngilizceden Türkçeye çevrilmiştir. Çeviri işleminden sonra, ölçeğin Türkçe ve İngilizce formu, klinik psikoloji alanında çalışan 3 uzmana gönderilmiş ve ölçeği yazım, dil ve içerik yönünden değerlendirmeleri ve geri bildirim vermeleri istenmiştir. Gelen geri bildirimlere (öneri ya da değişiklik talepleri) dayalı olarak, ölçeğin Türkçe formu son halini almıştır.

Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ): Beck, Weissman, Lester ve Trexler (1974) tarafından bireylerin geleceğe yönelik olumsuz beklentilerini değerlendirmek amacıyla geliştirilen ölçek, evet/hayır şeklinde puanlanan 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınan toplam puan 0-20 arasında değişmekte ve yüksek puanlar, bireydeki umutsuzluğun arttığına işaret etmektedir. Ölçeğin özgün formunun Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısının .93 olduğu, madde-toplam puan

korelasyonlarının ise .39 ile .76 arasında değiştiği bildirilmiştir (Beck ve ark., 1974). Ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliğine ilişkin korelasyon katsayısı .62 olarak saptanmıştır (Beck ve ark., 1974).

Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışması ilk olarak Seber (1991), sonrasında ise Durak (1993) tarafından yapılmıştır. Yapılan çalışmalara göre, ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .85, iki-yarım güvenirlik katsayısı .85 (Durak, 1994), test-tekrar test güvenirliği .74 (Seber, 1993) olarak saptanmıştır. Durak (1994), ölçeğin, ölçüt bağıntılı geçerliğine ilişkin Beck Depresyon Envanteri ile arasındaki korelasyon katsayısının .69 olduğunu bildirmiştir.

Beck Depresyon Envanteri (BDE): Beck ve arkadaşları (1979) tarafından depresyon belirtilerinin şiddetini belirlemek amacıyla geliştirilen, bir kendini değerlendirme ölçeği olan BDE, 0 ile 3 arasında puanlanan 21 belirti kategorisinden oluşmaktadır. Ölçekten alınan toplam puan 0 ile 63 arasında değişmekte ve yüksek puanlar depresyon belirtilerinin şiddetinin arttığına işaret etmektedir. Ölçeğin özgün formunun iki-yarım test güvenirlik katsayısının .86 olduğu, Hamilton Depresyon Derecelendirme Ölçeği ile korelasyonuna bağlı ölçüt bağıntılı geçerlilik katsayısının .75 olduğu saptanmıştır (Beck, Steer ve Carbin, 1988; Savaşır ve Şahin, 1997).

Türkçe'ye Hisli (1988, 1989) tarafından uyarlanan ölçeğin, iki-yarı güvenirlik katsayısının .74 olduğu (Hisli, 1989); MMPI'nın depresyon alt boyutuyla test edilen ölçüt geçerliğine ilişkin korelasyon katsayısının normal örnekleme .50, klinik örnekleme ise .63 olduğu bildirilmiştir (Hisli, 1988).

İntihar Olasılığı Ölçeği (İÖÖ): Cull ve Gill (1988) tarafından intihar riskini belirlemek amacıyla geliştirilen ölçek, 36 maddeden oluşan, 4'lü Likert tipi (1=hiç bir zaman veya nadiren, 4= çoğu zaman veya her zaman) bir ölçektir. Ölçekten alınan toplam puan 36 ile 144 arasında değişmekte ve ölçekten alınan yüksek puanlar intihar olasılığının yüksekliğine işaret etmektedir. Ölçeğin özgün formunun umutsuzluk, intihar düşüncesi, kendini olumsuz değerlendirme ve saldırganlık olmak üzere 4 alt boyutu mevcuttur. Ölçeğin özgün formunda, toplam puan için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .93, test tekrar test güvenirlik katsayısı .92 olarak belirtilmiştir (Cull ve Gill, 1988).

Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanmasına yönelik 3 farklı çalışma mevcuttur. İlk olarak, üniversite öğrencilerinin oluşturduğu bir örnekleme, Eskin (1993) tarafından gerçekleştirilen geçerlik ve güvenirlik çalışmasında, ölçeğin geçerli ve güvenilir sonuçlar ortaya koyduğu bildirilmiştir. Sonrasında, Tuğcu (1996) tarafından yeniden uyarlama çalışması yapılan ölçeğin, bu çalışmada da geçerli ve

güvenilir olduğu ortaya koyulmuştur. Bu çalışmada ise, İÖÖ'nün Şahin ve Batıgün (2000) tarafından önerilen formu ve puanlama biçimi kullanılmıştır. Araştırmacıların hem intihar girişiminde bulunan bireyler, hem depresyon tanısı almış psikiyatrik hastalar hem de normal örneklem kullanarak gerçekleştirdikleri bu uyarlama çalışmasında, ölçeğin olumsuz yüklemeler içeren bazı maddeleri olumlu ifadelere dönüştürülmüştür. Buna ek olarak, 4'lü Likert tipi puanlama ölçütü “%0 uygun, %30 uygun, %70 uygun ve %100 uygun” olarak değiştirilmiştir. İÖÖ'nün bu formunun Cronbach alfa güvenirlik katsayısının .95 olduğu, Beck Umutsuzluk Ölçeği ile korelasyonunun .70, Kısa Semptom Envanterinin alt ölçekleri ile korelasyonunun ise .52 ile .86 arasında değiştiği bildirilmiştir (Şahin ve Batıgün, 2000). İÖÖ'nün bu formunda, ölçeğin özgün formundan farklı olarak “olumsuz benlik ve tükenme”, “hayata bağlılıktan kopma” ve “öfke” olmak üzere üç alt boyut saptanmış ve alt boyutların Cronbach alfa güvenirlik katsayılarının .73 ile .95 arasında değiştiği bulunmuştur (Şahin ve Batıgün, 2000).

İşlem

Çalışmanın veri toplama aşamasına geçilmeden önce, Ankara Üniversitesi Etik Kurul Daire Başkanlığı'na Etik Kurul onayı için başvurulmuş ve çalışmanın etik açıdan uygun olduğu belgelenmiştir. Ölçek uygulamaları, Ankara Üniversitesi'nin çeşitli bölümlerinde okuyan öğrencilerle, genel olarak sınıf ortamında gerçekleştirilmiştir. Tüm katılımcılara, çalışmanın temel amacını da içeren bilgilendirilmiş onam formu hem sözlü hem de yazılı olarak aktarılmış ve katılımlarının tamamıyla gönüllülüğe dayalı olduğu ve çalışmanın herhangi bir aşamasında, istemeleri halinde çalışmayı yarım bırakabilecekleri ifade edilmiştir. Katılımcılara katılımlarından dolayı, ölçek uygulamasının yapıldığı ders için, sınav ortalamalarına 5 (beş) puan eklenmesi ödülü sunulmuştur. Ölçek uygulamaları, yaklaşık olarak 20 dakikalık bir sürede gerçekleştirilmiştir.

İstatistiksel Analiz

İlk olarak, katılımcıların çalışmadaki ölçümlerden aldıkları puanlara ilişkin betimleyici istatistikler gerçekleştirilmiştir. Sonrasında, kadın ve erkek katılımcıların İBÖ'den aldıkları puanları karşılaştırmak için bağımsız gruplar için t-testi analizi yapılmıştır. Çalışmadaki ölçümler arasındaki ilişkileri hesaplamak için Pearson korelasyon analizi yürütülmüştür. Son olarak, İBÖ'nün psikometrik özellikleri, iki faktörlü ve üç faktörlü modeller üzerinden, doğrulayıcı faktör analiziyle (DFA) test edilmiştir. Bu analizler, Statistical Package for the Social Sciences (SPSS-22) ve Analysis of Moment Structures (AMOS-22) istatistik paket programları kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Betimsleyici İstatistikler

Çalışmada yer alan katılımcılara ilişkin betimsleyici istatistikler Tablo 1’de yer almaktadır. Tablo 1’de görüldüğü üzere, kadın ve erkek katılımcıların İBÖ’den aldıkları puanlar açısından anlamlı farklılıklara sahip olduğu bulunmuştur.

Tablo 1

İBÖ’ye İlişkin Betimsleyici İstatistikler

	Tüm Örneklem		Erkek (N =136)		Kadın (N = 157)		
	<i>Ort.</i>	<i>SS</i>	<i>Ort.</i>	<i>SS</i>	<i>Ort.</i>	<i>SS</i>	<i>t</i>
İBÖ-toplam puan	24.79	7.55	23.65	7.20	25.78	7.72	-2.43*
<i>İki faktörlü model (Rudd ve ark., 2010)</i>							
Sevilemezlik	15.70	4.52	15.42	4.56	15.93	4.48	-.95
Dayanamazlık	9.10	3.74	8.22	3.32	9.85	3.92	-3.79***
<i>Üç faktörlü model (Gibbs, 2011)</i>							
Sevilemezlik	8.03	2.61	7.89	2.70	8.16	2.52	-.88
Çözülemezlik	7.66	2.41	7.54	2.31	7.77	2.51	-.83
Dayanamazlık	9.09	3.74	8.22	3.32	9.85	3.92	-3.79***

*** p < .001

Buna göre, kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre İBÖ-toplam puan ve dayanamazlık alt ölçeğinden anlamlı olarak daha yüksek puanlar aldıkları gözlenmiştir. Her bir anlamlı fark için, etki büyüklüğü (Cohen-d istatistiği; Cohen, 1988) hesaplanmıştır. Analiz sonuçları, bu anlamlı farkların etki büyüklüklerinin (İBÖ-toplam puan için 0.28 ve dayanamazlık alt boyutu için 0.45) orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, kadın ve erkek katılımcılar arasında, intihar bilişleri açısından dikkate değer farkların ortaya çıktığına işaret etmektedir.

İBÖ’nün Faktör Yapısı

İBÖ’nün faktör yapısını test etmek amacıyla DFA gerçekleştirilmiştir. Buna göre, İBÖ’nün iki faktörlü (sevilemezlik ve dayanamazlık) ve üç faktörlü (sevilemezlik, dayanamazlık ve çözülemezlik) yapısı ayrı ayrı test edilmiştir. Her iki modelde de alt boyutlar arasında ilişkiler tanımlanmış ve analizler, maksimum olabilirlik kestirim yöntemi (maximum likelihood estimation) ve kovaryans matrisleri üzerinden yürütülmüştür. DFA’da, modelin veriye ne derece uyumlu

olduğunu belirlemek amacıyla çeşitli uyum indeksi değerleri kullanılmaktadır. Bu çalışma kapsamında, CFI (Comparative Fit Index), GFI (Goodness of Fit Index), RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation) ve ki-karenin serbestlik derecesine oranı [χ^2 /degrees of freedom (df)] gibi uyum indeksleri kullanılmıştır. Buna göre, .90 ve üzeri CFI ve GFI değerleri; .08 ve altı RMSEA değerleri ve 5'ten küçük χ^2/df değerleri, iyi uyum indeksi değerleri olarak belirlenmiştir (Byrne, 2016; Hu ve Bentler, 1999; Kelloway, 1998; Kline, 2005). Ayrıca, modelleri birbirleriyle karşılaştırmak amacıyla ki-kare fark testi (chi-square difference test) kullanılmıştır (Steiger, Shapiro ve Browne, 1985; Tabachnick ve Fidell, 2012).

DFA sonuçları, ilk olarak iki faktörlü modelin veriye uyumunun bazı değerler açısından kabul edilebilir düzeyde olmadığını göstermektedir ($\chi^2(df = 134, N = 293) = 611.052$, $\chi^2/df = 4.56$, CFI = .81, GFI = .80, RMSEA = .11). 18 maddenin her birinin kendi faktörlerine anlamlı olarak yüklendiği gözlenmiştir ($p < .001$). Modifikasyon önerileri doğrultusunda, aynı faktör altında yer alan maddelerin hata varyansları ilişkilendirilmiştir. Buna göre, modelde sırayla 5 modifikasyon (Madde 2-15, Madde 16-17, Madde 3-5, Madde 9-14 ve Madde 3-13) tanımlanmış ve her bir modifikasyon sonrasında model yeniden test edilmiştir. Modifikasyonlar sonrasında, model uyumunda anlamlı bir değişimin olup olmadığını belirlemek için ki-kare fark testleri gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar, modele eklenen her bir hata varyansı ilişkilendirmesinin modelde anlamlı farklar oluşturduğunu ($p < .05$) ve modelin daha iyi uyum değerlerine sahip olduğunu göstermiştir ($\chi^2(df = 129, N = 293) = 395.076$, $\chi^2/df = 3.06$, CFI = .90, GFI = .87, RMSEA = .08).

Üç faktörlü model için DFA sonuçları, modelin veriye uyumunun görece kabul edilebilir düzeyde olmadığını göstermektedir ($\chi^2(df = 132, N = 293) = 507.519$, $\chi^2/df = 3.84$, CFI = .85, GFI = .84, RMSEA = .10). İki faktörlü modelde olduğu gibi, üç faktörlü modelde de 18 maddenin tümü kendi faktörüne anlamlı olarak yüklenmiştir ($p < .001$). Önerilen modifikasyonlar doğrultusunda, aynı faktör altında yer alan maddelerin hata varyansları ilişkilendirilmiştir. Buna göre, modelde sırayla 4 modifikasyon (Madde 2-15, Madde 16-17, Madde 3-5 ve Madde 3-13) tanımlanmış ve her bir modifikasyon sonrasında model yeniden test edilmiştir. Ki-kare fark testi sonuçları, modele eklenen her bir hata varyansı ilişkilendirmesinin modelde anlamlı farklar oluşturduğunu ($\Delta\chi^2$ için $p < .05$) ve modelin daha iyi uyum değerlerine sahip olduğunu göstermiştir ($\chi^2(df = 128, N = 293) = 363.747$, $\chi^2/df = 2.84$, CFI = .91, GFI = .89, RMSEA = .08). İki faktörlü ve üç faktörlü modele ilişkin madde faktör yükleri ve standart hata değerleri Tablo 2'de ve modellerdeki faktörler arası korelasyon ve kovaryans değerleri Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 2

İki ve Üç Faktörlü Modele İlişkin Faktör Yükleri ve Standart Hatalar

Madde	İki faktörlü model			Üç faktörlü model		
	<i>Faktör</i>	<i>Faktör yükü (β)</i>	<i>SH</i>	<i>Faktör</i>	<i>Faktör yükü (β)</i>	<i>SH</i>
1. Dünya bensiz daha iyi bir yer olurdu.	Sevilemezlik	.51	.04	Sevilemezlik	.54	.04
4. Hiçbir zaman hiçbir şeyde başarılı olmadım.		.59	.03		.63	.03
6. Yaptığım hatalar için hiçbir zaman affedilemem.		.57	.04		.57	.04
9. Sevmeyi kesinlikle hak etmiyorum.		.69	.03		.75	.03
14. Benim değer verilebilecek hiçbir yanıam yok.		.62	.04		.73	.03
18. Benim kadar berbat biri olamaz.		.64	.02	Çözülemezlik	.67	.02
2. Yaşamı sonlandırmak, sorunlarımı çözmemin tek yoludur.		.52	.03		.55	.03
7. Hiç kimse sorunlarımı çözmemeye yardımcı olamaz.		.59	.05		.62	.05
10. Hiçbir şey, sorunlarımı çözmemeye yardımcı olamaz.		.74	.03		.78	.03
15. Yaşama son vermek, bu acıya son vermenin tek yoldur.		.60	.02		.65	.02
16. Fazladan bir saniye daha yaşamayı hak etmiyorum		.61	.02		.61	.02
17. Bu dayanılmaz acıyı hissetmektense şu an ölmeyi tercih ederim.		.57	.02		.62	.02
3. Bu acıya daha fazla katlanamıyorum.	Dayanamazlık	.70	.04	Dayanamazlık	.71	.04
5. Bu kadar üzüntüye daha fazla katlanamam.		.70	.04		.70	.04
8. Bu kadar üzölmek dayanılmaz geliyor.		.85	.05		.85	.05
11. Ne kadar kötü hissettiğimi tarif etmem imkânsız.		.82	.04		.82	.04
12. Sorunlarım la artık baş edemiyorum.		.77	.04		.76	.04
13. Kimsenin böyle bir acıyla baş edebileceğini düşünemiyorum.		.63	.04		.63	.04

SH: Standart Hata

İki faktörlü model ile üç faktörlü modeli karşılaştırmak ve hangi modelin daha iyi uyuma sahip olduğunu belirlemek amacıyla ki-kare fark testi gerçekleştirilmiştir. Bu testin sonuçları, üç faktörlü modelin, iki faktörlü modele

göre daha iyi uyuma sahip olduğunu göstermiştir ($\Delta\chi^2(1)= 31.329, p < .05$). Bu açıdan değerlendirildiğinde, ölçeğin kullanılacağı araştırmalarda, üç faktörlü yapının daha tercih edilebilir olduğu söylenebilir. Bu aşamadan sonra, ölçeğin güvenirliğine ve geçerliğine ilişkin olarak yapılacak analizler, ölçeğin üç faktörlü yapısı kullanılarak sürdürülmüştür.

Tablo 3

İBÖ Faktörleri Arasındaki Korelasyon ve Kovaryans Değerleri

	İki faktörlü model				Üç faktörlü model			
	1	2	3	4	1	2	3	4
1. İBÖ-toplam puan	1	-	-	-	1	-	-	-
2. Seviyemezlik	.93**	1	-	.74	.83**	1	.80***	.65***
3. Çözülemezlik	-	-	1	-	.84**	.62**	1	.73***
4. Dayanamazlık	.89**	.67**	-	1	.89**	.58**	.63**	1

** p< .01, *** p< .001. Not: Kalın ve italik olarak yazılan değerler, faktörler arasındaki kovaryansları göstermektedir.

İBÖ'nün Güvenirliğine İlişkin Analizler

İBÖ'nün iç tutarlılık güvenirliğini incelemek amacıyla Cronbach alfa katsayıları hesaplanmıştır. Buna göre, Cronbach alfa değerleri, İBÖ-toplam puan için .91, seviyemezlik alt boyutu için .81, çözülemezlik alt boyutu için .79 ve dayanamazlık alt boyutu için .88 olarak bulunmuştur. Ayrıca, tüm ölçek maddeleri üzerinden iki-yarım güvenirlik analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, iki-yarım güvenirlik katsayısı .90 olarak bulunmuştur. Seçkisiz bir şekilde ikiye bölünen ölçek formları için Cronbach alfa değerleri, .84 ve .84 olarak bulunmuştur. Ölçeğin güvenirliğine ilişkin olarak madde toplam korelasyonları hesaplanmış ve .54 ile .76 arasında değiştiği bulunmuştur.

İBÖ'nün Geçerliğine İlişkin Analizler

İlk olarak, İBÖ'nün yapı geçerliğini incelemek amacıyla, İBÖ puanları ile İÖÖ puanları arasındaki korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Pearson korelasyon analizi sonuçları, İBÖ puanları ile İÖÖ puanları arasında ilişkilerin tümüyle pozitif yönde anlamlı olduğunu ortaya koymuştur. Korelasyon analizine ilişkin bulgular, Tablo 4'te verilmektedir.

Tablo 4

İBÖ puanları ile İÖÖ, BUÖ ve BDE puanları arasındaki korelasyonlar

	İBÖ			
	Toplam puan	Sevilemezlik	Çözülemezlik	Dayanamazlık
İÖÖ-toplam puan	.57**	.48**	.50**	.48**
Olumsuz benlik ve tükenme	.56**	.44**	.49**	.50**
Hayata bağlılıktan kopma	.37**	.34**	.36**	.28**
Öfke	.32**	.30**	.25**	.28**
BDE-Depresyon	.51**	.40**	.40**	.50**
BUÖ-Umutsuzluk	.50**	.48**	.45**	.39**

** $p < .01$. İBÖ = İntihar Bilişleri Ölçeği, BDE = Beck Depresyon Envanteri, BUÖ = Beck Umutsuzluk Ölçeği.

Yapı geçerliliğine ek olarak, İBÖ'nün yordayıcı geçerliliğini incelemek amacıyla, depresyon ve umutsuzluk gibi klinik ölçümler ile İBÖ puanları arasındaki korelasyonlar hesaplanmıştır (bkz. Tablo 4). Sonuçlar, beklediği gibi, tüm İBÖ puanlarının depresyon ve umutsuzluk puanları ile pozitif yönde anlamlı olarak ilişkili olduğunu göstermiştir. Tüm bu bulgular, İBÖ'nün geçerli bir yapıya sahip olduğuna işaret etmektedir.

Tartışma

İntihara ilişkin etkili müdahale programlarının düzenlenebilmesi için hem intihara ilişkin risk etmenlerinin hem de intihar riski taşıyan bireylerin doğru değerlendirme araçları ile belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada, intihara ilişkin en önemli risk etmenlerinden biri olan bilişsel süreçler çerçevesinde kavramsallaştırılmış olan İBÖ'nün psikometrik özellikleri incelenmiştir. Çalışmanın bulguları İBÖ'nün intihar bilişlerini saptamada kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışmada, İBÖ'nün faktör yapısının belirlenmesi amacıyla, hem iki faktörlü yapı hem de üç faktörlü yapı ayrı ayrı bir biçimde doğrulayıcı faktör analizi ile test edilmiş ve bu faktör yapıları karşılaştırılmıştır. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçları, hem Rudd ve arkadaşları (2010) tarafından önerilen iki faktörlü yapıyı (sevilemezlik ve çözülemezlik) hem de Gibbs (2010) tarafından önerilen üç faktörlü yapıyı (sevilemezlik, dayanamazlık ve çözülemezlik) destekler niteliktedir. Bununla birlikte, bulgular ölçeğin üç faktörlü yapısının, iki faktörlü yapıya göre, belirlenen örneklemde daha iyi sonuçlar verdiğini göstermektedir. Ellis ve Rufino'nun (2014) çalışmasında, çözülemezlik bilişlerine işaret eden bu faktörün, yalnızca ergen örneklemine özgü olmadığı ve psikiyatrik yatan hasta örneklemine de önemli bir faktör olduğu bulunmuştur. Bu çalışmanın bulguları ise, bu üçüncü faktörün farklı

kültürlerde de gözlenen bir faktör olduğunu ortaya koyması açısından önemlidir. Buna ek olarak, her üç alt testin de intihar olasılığı, depresyon ve umutsuzlukla ile olumlu yönde korelasyona sahip olduğu gözlenmiştir. Bu bulgular, intihar bilişlerini saptamada ölçeğin üç faktörlü yapısının kullanımından daha fazla yarar sağlanabileceğini göstermektedir.

Ölçeğin faktör yapısına ilişkin bulgular, önerilen kuramsal modellerle de tutarlı sonuçlar doğurmuştur. Wenzel ve arkadaşları (2009) tarafından önerilen bilişsel modele göre, intiharla ilişkili sürekli umutsuzluk ve dayanamazlık olmak üzere iki bilişsel şema mevcuttur. Ölçeğin iki faktörlü yapısına ilişkin bulgular, bu kuramsal bilgiyi destekler niteliktedir. Buna ek olarak, Ellis ve Rufino (2014), bulguları doğrultusunda bilişsel modelde önerilen şemalara üçüncü bir şema önermektedirler. Bu üçüncü şemanın, bireyin sorunlarına ilişkin çözüm bulamamasına ve sorunlarının çözümüne yönelik tek yol olarak ölümü görmesine yönelik bilişlerinden oluştuğu ileri sürülmüştür (Ellis ve Rufino, 2014). Rudd ve arkadaşları (2001) tarafından önerilen akıcı yatkinlik kuramına göre ise, intihar yönelimli modun bilişsel temalarını sevelemelik, stres toleransının düşük olması ve çaresizlik oluşturmaktadır. Bu yönüyle, ölçeğin üç faktörlü yapısının, hem bilişsel modelde hem de akıcı yatkinlik modelinde önerilen bilişsel yapıyı desteklediği görülmektedir.

Bu çalışmada, ölçeğin hem yapı geçerliği hem de yordayıcı geçerliği test edilmiştir. Yapı geçerliliğine ilişkin bulgular, ölçeğin hem toplam puanının hem de alt ölçek puanlarının İÖÖ'nün hem toplam hem de alt ölçek puanları ile yüksek korelasyon gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgunun, intihara yönelik bilişsel modelin (Wenzel ve ark., 2009) varsayımlarını doğruladığı görülmektedir. Bilişsel modele göre, kişinin intihara özgü bilişleri arttıkça, intihar olasılığı da artmaktadır (Wenzel ve ark., 2009). Benzer şekilde, Rudd'a (2006) göre intihar riskini belirleyen etmen intihar bilişlerinden oluşan intihar yönelimli modun, yani intihar inanç sisteminin etkin hale gelmesidir. İBÖ'nün psikometrik özelliklerinin incelendiği diğer çalışmalarda da, kuramsal bilgi ile tutarlı bir biçimde intihar bilişlerinin, intihar düşünceleri (Gibbs, 2010) ve gelecekteki intihar girişimleri (Bryan ve ark., 2014) ile ilişkili olduğu gösterilmiştir. Ayrıca ölçeğin geçmişte çoklu intihar girişimi bulunan bireyleri, intihar düşüncelerine sahip olup intihar girişiminde bulunmamış bireylerden ayırdığı gözlenmiştir (Ellis ve Rufino, 2014). Bu çalışmada kullanılan İÖÖ ise, bireylerin intihar riskini belirlemede yaygın olarak kullanılan geçerli ve güvenilir bir ölçektir (Atlı, Eskin ve Dereboy, 2009; Batıgün, 2005; Eltz ve ark., 2007). Buradan yola çıkarak, çalışmadan elde edilen bulgular, İBÖ'nün intihara yönelik bilişlerin saptanmasında ve böylece intihar riskinin değerlendirilmesinde kullanılabilecek geçerli bir ölçek olduğunu ortaya koymaktadır.

Ölçeğin yordayıcı geçerliğinin belirlenmesi amacıyla depresyon ve umutsuzluk ile İBÖ'den elde edilen puanlar arasındaki korelasyonlar incelenmiştir. Bulgular, İBÖ'nün hem toplam hem de alt ölçek puanlarının depresyon ve umutsuzlukla güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu göstermiştir. Alanyazında yapılan pek çok çalışmada, hem depresyonun (Kovacs, Goldston ve Gatsonis, 1993; Lewinsohn, Rohde ve Seeley, 1998) hem de umutsuzluğun (Batıgün, 2005; Beck, Brown ve Steer, 1989; Hill, Gallagher, Thompson ve Ishida, 1988; Spirito, Williams, Stark ve Hart, 1988) intihar riski ile ilişkili olduğu gösterilmiştir. Buna ek olarak, intihara ilişkin ortaya atılan tüm kuramlarda, umutsuzluğun intihar düşüncelerinin merkezinde yer alan bir değişken olduğu belirtilmektedir (Abramson ve ark., 2000; Rudd ve ark., 2001; Wenzel ve ark., 2009). Bu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda, elde edilen bulgular intihar düşüncelerinin depresyon ve umutsuzlukla ilişkisini doğrulamakta ve ölçeğin yordayıcı geçerliği açısından önemli kanıtlar ortaya koymaktadır.

Ölçeğin hem toplam hem de alt ölçek puanlarına yönelik iç tutarlılık katsayılarının .79 ile .91 arasında değiştiği gözlenmiştir. Bu değerler, ölçeğin iç tutarlılığının iyi ya da mükemmel düzeyde olduğunu göstermektedir. Ellis ve Ruffino'nun (2014) çalışmasında elde edilen bulgularla karşılaştırıldığında, bu değerlerin hafif düzeyde düşük olduğu; buna karşın büyük ölçüde benzerlikler gösterdiği görülmektedir. Buna ek olarak, gerçekleştirilen iki yarım güvenirlik analizi sonuçları da ölçeğin güvenirlik açısından mükemmel düzeyde değerler ortaya koyduğunu göstermektedir. Buna göre, ölçeğin güvenirliğine ilişkin gerçekleştirilen analizler sonucunda elde edilen Cronbach alfa katsayıları ve yarıya bölme güvenirlik değerleri, ölçeğin güvenilir bir yapı ortaya koyduğunu doğrulamaktadır.

Çalışmada aynı zamanda İBÖ'den elde edilen puanların cinsiyet açısından farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmıştır. Bulgular, kadın katılımcıların ölçeğin toplamından ve dayanamazlık alt ölçeğinden daha yüksek puanlar aldıklarını ortaya koymaktadır. Bu bulgu, intihar bilişleri söz konusu olduğunda kadın ve erkekler arasında anlamlı bir fark olabileceğine işaret etmektedir. Alanyazında, kadın ve erkekler arasında intihar davranışları, intihar oranları, intihar girişimi ve intihar düşünceleri ve intihara eşlik eden psikopatolojiler açısından farklılıklar olduğunu gösteren çeşitli çalışmalar mevcuttur (Beautrais, 2002; Paykel ve ark., 1974; Payne, Svami ve Stanistreet, 2008). Ancak bu zamana kadar, gerek intihar yönelimli mod gerekse intihar bilişleri açısından herhangi bir karşılaştırmalı cinsiyet çalışması bulunmamaktadır. Elde edilen bulgular, hem değerlendirmede hem de intihara ilişkin yürütülecek gelecek çalışmalarda intihar davranışları açısından kadın ve erkeklerin farklılaşmasında rol oynayabilecek bir başka etmene, yani bilişlere dikkat edilmesinin önemli olabileceğini göstermektedir.

Bu çalışmada psikometrik özellikleri açısından değerlendirilen İBÖ'yü, diğer intihar ölçeklerinden ayıran en önemli özelliği intihar düşünceleri ve davranışları ile ilişkili umutsuzluk düzeyine odaklanmasıdır. Akıcı yatkınlık kuramına göre, umutsuzlukla ilişkili intihar bilişleri, intihar riskini daha süregelen bir hale getirmektedir (Rudd ve ark., 2006). Kişinin depresif belirtilerinin azalması ya da psikolojik durumuna bağlı olarak intihara yöneliminin ortadan kalması, intihar riskinin ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir (Ellis ve Rufino, 2014). Bu açıdan, umutsuzlukla ilişkili intihar bilişlerinin belirlenmesi amacıyla geliştirilmiş İBÖ'nün ilgili alanyazına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Son olarak, bu çalışma İBÖ'nün psikometrik özelliklerine ilişkin önemli bulgular sağlasa da birtakım sınırlılıklara sahiptir. Öncelikli olarak, çalışmanın üniversite örneklemi ile yürütülmüş olması, ölçeğin bulgularını hem ergen hem de yetişkin popülasyonlara genelleme konusunda engel oluşturmaktadır. Bu bağlamda, hem ergenlere hem de yetişkinlere yönelik daha geniş bir yaş aralığında ölçeğin psikometrik özelliklerinin yeniden değerlendirilmesi, ölçeğin ilgili yaş gruplarındaki yapısına ilişkin önemli katkılar sağlayacaktır. Buna ek olarak, intihar olgusunun çeşitli psikopatolojilerle yüksek korelasyonu ve klinik örnekleme de görülme olasılığı göz önünde bulundurulduğunda, ölçeğin faktör yapısının klinik örneklemlemlerle test edilmesi önemlidir. Ayrıca, daha önce de ifade edildiği gibi, ölçeğin faktör yapısının klinik ve normal örneklemelerde farklılaştığını gösteren çalışmalar mevcuttur. Bu bağlamda özellikle karşılaştırmalı çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Örneklemi oluşturan katılımcılara yeniden ulaşılamaması nedeniyle, ölçeğin test-tekrar test güvenirliğinin gerçekleştirilememiş olması, araştırmanın bir başka sınırlılığını oluşturmaktadır. Buna ek olarak, ölçeğin geçerliliğiyle ilişkili olarak, intihar girişimlerinin hangi bilişler tarafından yordandığına ilişkin çalışmaların gerçekleştirilmesi, önleyici/koruyucu müdahaleler açısından yararlı bilgiler sağlayacaktır.

Tüm bu sınırlılıklara rağmen, bu uyarlama çalışmasının İBÖ'nün kültürler arası geçerliliğine ilişkin önemli bulgular sağladığı; ayrıca ölçeğin faktör yapısına ilişkin alanyazında değinilen farklı bulgulara katkıda bulunduğu ve son olarak, intihar çalışmalarına yeni bir kapı açan bilişsel temelli modellerin çalışılabilmesi için önemli bir kaynak olabileceği düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Abramson, L. Y., Alloy, L. B., Hogan, M. E., Whitehouse, W. G., Gibb, B. E., Hankin, B. L. ve Cornette, M. M. (2000). The hopelessness theory of suicidality. T. Joiner ve M. Rudd, (Ed.), *Suicide Science: Expanding The Boundaries* (1.Baskı) içinde (17-32), New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Atlı, Z., Eskin, M. ve Dereboy, Ç. (2009). İntihar Olasılığı Ölçeğinin (İÖÖ) klinik örneklemede geçerlik ve güvenilirliği. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 12(3), 111-124.
- Batıgün, A. D. (2005). İntihar olasılığı: yaşamı sürdürme nedenleri, umutsuzluk ve yalnızlık açısından bir inceleme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 16(1), 29-39.
- Beautrais, A. L. (2002). Gender issues in youth suicidal behaviour. *Emergency Medicine*, 14(1), 35-42.
- Beck, A. T. (1996). Beyond belief: A theory of modes, personality, and psychopathology. P. Salkovskis, (Ed.), *Frontiers of Cognitive Therapy* (1. Baskı) içinde (1-25). New York: Guilford Press.
- Beck, A. T., Brown, G. ve Steer, R. A. (1989). Prediction of eventual suicide in psychiatric inpatients by clinical ratings of hopelessness. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 57(2), 309-310.
- Beck, A. T., Steer, R. A. ve Carbin, M. G. (1988). Psychometric properties of the Beck Depression Inventory: Twenty-five years of evaluation. *Clinical Psychology Review*, 8(1), 77-100.
- Beck, A. T., Weissman, A., Lester, D. ve Trexler, L. (1974). The measurement of pessimism: the hopelessness scale. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42(6), 861-865.
- Beck, A., Rush, J., Shaw, B. ve Emery, G. (199). *Cognitive Therapy of Depression*. New York: Guilford.
- Bryan, C. J., Rudd, M. D., Wertenberger, E., Etienne, N., Ray-Sannerud, B. N., Morrow, C. E., Peterson, A. L. ve Young-McCaughon, S. (2014). Improving the detection and prediction of suicidal behavior among military personnel by measuring suicidal beliefs: An evaluation of the Suicide Cognitions Scale. *Journal of Affective Disorders*, 159, 15-22.
- Byrne, B. M. (2016). *Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming*. Routledge.
- Centers for Disease Control and Prevention (CDC), Ten Leading Causes of Death by Age Group, United States – 2014, 18 Nisan 2017,

https://www.cdc.gov/injury/images/lccharts/leading_causes_of_death_age_group_2014_1050w760h.gif.

- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2. baskı). Hillsdale, NJ: Lawrence Earlbaum Associates.
- Comtois, K. A. ve Linehan, M. M. (2006). Psychosocial treatments of suicidal behaviors: A practice-friendly review. *Journal Of Clinical Psychology*, 62(2), 161-170.
- Cull, J. G. ve Gill, W. S. (1990). *Suicide Probability Scale*. Los Angels: Western Psychological Services.
- Durak, A. (1993). *Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin geçerliği üzerine bir çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Durak, A. ve Palabıyıkoglu, R. (1994). Beck umutsuzluk ölçeğinin geçerlik çalışması. *Kriz Dergisi*, 2, 311-319.
- Ellis, T. E. ve Rufino, K. A. (2015). A psychometric study of the Suicide Cognitions Scale with psychiatric inpatients. *Psychological Assessment*, 27(1), 82.
- Eltz, M., Evans, A. S., Celio, M., Dyl, J., Hunt, J., Armstrong, L. ve Spirito, A. (2007). Suicide probability scale and its utility with adolescent psychiatric patients. *Child Psychiatry and Human Development*, 38(1), 17-29.
- Eskin, M. (1993). Reliability of Turkish version of the perceived social support from friends and family scales for interpersonal behavior and th suicid prbability scale. *Journal of Clinical Pschology*, 49, 515-522.
- Gibbs, D. (2010). *Assessing suicidal cognitions in adolescents: Establishing the reliability and validity of the Suicide Cognitions Scale*. Yayınlanmamış doktora tezi, Toledo Üniversitesi.
- Gupta, R. P. ve Pandey, R. (2015). Validation of the factor structure of Suicide Cognitions Scale. *Indian Journal of Clinical Psychology*, 42(2), 135-139.
- Hill, R. D., Gallagher, D., Thompson, L. W. ve Ishida, T. (1988). Hopelessness as a measure of suicidal intent in the depressed elderly. *Psychology and Aging*, 3(3), 230-232.
- Hisli, N. (1988). Beck Depresyon Envanteri'nin geçerliği üzerine bir çalışma. *Psikoloji Dergisi*, 6(22), 118-122.
- Hisli, N. (1989). Beck Depresyon Envanterinin üniversite öğrencileri için geçerliği, güvenirliği. *Psikoloji Dergisi*, 7(23), 3-13.
- Hu, L. ve Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6, 1-55.

- Kelloway, E. K. (1998). *Assessing Model Fit Using Lisrel for Structural Equation Modeling*. (3rd ed. p.23-40). USA: Sage Publications.
- Kline, R. B. (2005). *Principles and practice of structural equation modeling* (2nd. ed.). New York: Guilford Press.
- Kovacs, M., Goldston, D. ve Gatsonis, C. (1993). Suicidal behaviors and childhood-onset depressive disorders: A longitudinal investigation. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 32, 8-20.
- Lewinsohn, P. M., Rohde, P. ve Seeley, J. R. (1998). Major depressive disorder in older adolescents: Prevalence, risk factors, and clinical implications. *Clinical Psychology Review*, 18, 765-794.
- Minkoff, K., Bergman, E., Beck, A. T. ve Beck, R. (1973). Hopelessness, depression, and attempted suicide. *American Journal of Psychiatry*, 130(4), 455-459.
- Paykel, E. S., Myers, J. K., Lindenthal, J. J. ve Tanner, J. (1974). Suicidal feelings in the general population: a prevalence study. *The British Journal of Psychiatry*, 124(582), 460-469.
- Payne, S., Swami, V. ve Stanistreet, D. L. (2008). The social construction of gender and its influence on suicide: a review of the literature. *Journal of Men's Health*, 5(1), 23-35.
- Rudd, M. D. (2000). The suicidal mode: a cognitive-behavioral model of suicidality. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 30(1), 18-33.
- Rudd, M. D. (2006). Fluid vulnerability theory: A cognitive approach to understanding the process of acute and chronic suicide risk. Ellis, Thomas E. (Ed). *Cognition and Suicide: Theory, Research, and Therapy* (1. Baskı) içinde (355-368). Washington, DC: American Psychological Association.
- Rudd, M. D., Joiner, T. ve Rajab, M. H. (2001). *Treating suicidal behavior: An effective, time-limited approach*. New York: Guilford Press.
- Rudd, M. D., Schmitz, B., McClenen, R., Joiner, T., Elkins, G. ve Claassen, C. (2010) The Suicide Cognitions Scale: A suicide-specific measure of hopelessness. (*unpublished manuscript*).
- Savaşır, I. ve Şahin, N. H. (1997). *Bilişsel-davranışçı terapilerde değerlendirme: Sık kullanılan ölçekler*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Seber, G. (1991). *Beck umutsuzluk ölçeğinin geçerlik ve güvenilirliği üzerine bir çalışma*. Yayınlanmamış doçentlik tezi. Anadolu Üniversitesi Tıp Fakültesi, Psikiyatri Bölümü.

- Spirito, A., Williams, C. A., Stark, L. J. ve Hart, K. J. (1988). The Hopelessness Scale for Children: Psychometric properties with normal and emotionally disturbed adolescents. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 16(4), 445-458.
- Steiger, J. H., Shapiro, A. ve Browne, M. W. (1985). On the multivariate asymptotic distribution of sequential chi-square statistics. *Psychometrika*, 50(3), 253-263.
- Şahin, N. H. ve Batıgün, A. D. (2000). *İntihar olasılığı ve yaşamı sürdürme nedenleri*. Yayınlanmamış çalışma.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2012). *Using Multivariate Statistics* (6. baskı.), Boston: Pearson.
- Tuğcu, H. (1996). *Normal ve depresif kişilerde çeşitli faktörlere göre intihar olasılığı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), İntihar İstatistikleri 2015, 19 Nisan 2017, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21516>.
- Wenzel, A., Brown, G. K. ve Beck, A. T. (2009). *Cognitive therapy for suicidal patients: Scientific and clinical applications*. Washington, DC: American Psychological Association.
- World Health Organisation (WHO), Global Health Observatory (GHO) data, Suicide rates.18Nisan2017b, http://www.who.int/gho/mental_health/suicide_rates/en/.